

תמיר, כפי שהיכרתיו (2)

כלל, כי היו מנוגדות לרצון סיעתו. הוא ישב, הישווה את מצבו למצבי והתפוצץ.

זה גרם להתפוצצות ממש.

בועידת החרות, בקיץ 1966, אירגן אליעזר שוסטק הוותיק, אישיהמנגנון של הסתדרות העובדים הלאומית, מרידה נגד בגין. המרידה צברה תאוצה, ולרגע היה נדמה שיש סיכוי לשוסטק להשתלט על התנועה. תמיר קפץ על העגלה, הלהיב קבוצה של צירים והתייצב בראש המרד. הוא הציע לבגין לנהוג בכךגוריון, לפרוש מהנהגת התנועה ולהסתגר כמנהיג רוחני בשדהבוקר משלו — רמת-רזיאל.

לרגע אחד היה נדמה שתמיר השיג את שלו. בגין היה בהלם, ונראה מוכה. אולי גם טמן לתמיר מלכודת. הרגע עבר, המישפחה הלוחמת התלכדה סביב בגין, ואחרי סערות וסערות אלימות, שהונצחו בתמונות, סולק תמיר מהמפלגה. עימו נשארה רק קבוצה קטנה, ובה שוסטק.

בן-רגע צנח תמיר מאיגרא רמה לכירא עמיקתה. תחת לשלוט בתנועה גדולה ורבת-כוח, נשאר כראש לשועל מיפלגתי קטן, שהיו לו שלושה חברים בכנסת.

זכורני שבאותם הימים משך אותי בגין הצידה, ושפך באוזניי את מרליבו. הוא נראה לי אדם שבור — כפי שלא ראיתי מעולם לפני ואחריכן, עד לפרישתו לרחוב צמח, כעבור 17 שנים.

„אבל אתה הרי מכיר את תמיר!“ אמר לי לכסוף. בגין לא סלה לתמיר מעולם, ואף שהיטיב להסתיר את שינא, כשהיה צורך בכך ואף להעמיד פנים כאילו סלה לו, לא היה בכך ממש. השינא נשארה בוערת עד היום האחרון, והוא ראה לכך שלא תהיה עוד לתמיר דריסת-רגל בתנועת-החרות. אין ספק שב-1966 איבד תמיר את ראשות-הממשלה. שוב הוכח שהוא טאקטיקן מבריק, ואסטרטג גרוע מכל גרוע.

והיתה היונה לנץ

כאשר שככה הסערה, גילה תמיר שהמאזן אינו כולו שלילי. אומנם, הוא נותר בראש סיעה קטנה — כמעט כמו סיעתי — אך סוף-סוף היה חופשי בכנסת.

באחרון של שנה עט על כל האפשרויות הטמונות בפעולה פרלמנטרית. זה היה קל, כי בינתיים יצרנו — זיכרונני ואני — רפוס-פעולה של פעולה סיעה קטנה ולוחמת. המצאנו שיטות שלא היו קיימות לפני כן, ואשר עד אז זנחונו ועלובות שאלות כל הגבלה, הצעות חוק פרטיות, הצעות רחופות ורגי-לות לסדר-היום, הדורות לעיתונות — כל אותם דברים שהפכו בינתיים ללחץ-חוקה של כל סיעה פעילה בכנסת.

האווירה בארץ ב-1966 הייתה גיטל. איש לא חלם על מילחמה. העמדות הלאומיות של חרות נראו מיושנות. בחושה-הריח המפרח של חרות תמיר באווירה. „המרכז החופשי“ פרש מחרות חופשית. כמו „המישטר החדש“ בשידחמול לפנינו, היה „המרכז החופשי“ סיעה ימנית יונית-מתונה ומתקדמת-ייחסית, משהו כמו „שינוי“ כיום. היא „עלתה“ על הרבה נושאים שהיו אז בבחינת מנופול של סיעת העולם הזה — כוח חדש.

היה לה יתרון גדול אחד: כושר-הפירסום של תמיר היה פני-טאקטי. עד להופעתו של יוסי שירי, לא ראתה המדינה כרוגממו. העיתונאים עמדו בתור כדי לשרתו. הם אכלו מידי. עורך הארץ, גרשום שוקן, שתמיר שירת אותו כפרקליטו בעניינים אישיים, העמיד לרשותו את עיתונו. לאיחת הכתיב תמיר לכתבי הארץ כתבות שלמות על עצמו, כשם שעשה לפני כן לכתבי העולם הזה.

גם כאשר היו לסיעתי פי שתיים יותר יוזמות מאשר לסיעתו, זכתה סיעתו בפי עשרה יותר פירסום מאשר אנחנו. לא אחת „עלה“ על יוזמה מקורית שלנו, וכלי-התיקשורת ייחסו אותה לו. שאלתי את עצמי אם תאוות-הפירסום של תמיר באה לשרת את מטרותיו התועלתיות, או שהיא נובעת מצורך אישי עמוק יותר. הגעתי למסקנה השנייה.

אני זוכר שהתווכחתי פעם עם אהוד אולמרט, אז מזכירו של תמיר ונושא-הכלים שלו, על התועלת של הפירסום. אמרתי לו שלפירסום פוליטי יש ערך רק אם הוא יוצר תדמית הצמודה לנושא מסוים, בעוד שהפירסום של תמיר מתפזר כעשן ואינו משרת מטרות.

בינתיים פרצה מלחמת ששת-הימים, מנחם בגין הצטרף לממשלת-הליכוד-הלאומי וקמה האימפריה העברית. ברלילה ממש שינה תמיר את עורו: „המרכז החופשי“, הסיעה היונית-המתונה, הפכה לפתח לסיעה לאומנית-קיצונית, שוחרת סיפוח על השטחים הכבושים לאלתר. תמיר המציא אז את הסיסמה „שטח משוחרר לא יוחזר“ (גם שוסטק טוען לבעלות על סיסמה זו).

ממשלת-הליכוד-הלאומי יצרה מציאות פוליטית חדשה. כמעט כל סיעות הכית היו שותפות בממשלה. בחוץ נשארו בעיקר שתי הסיעות שלנו: סיעת תמיר, עכשיו בימין הקיצוני, וסיעתי שלי, בצד היוני הקיצוני. תמיר הטיף לסיפוח כל השטחים הכבושים לאלתר, בדמגוגיה שלוחת-רסן שהגיעה למימרים של הסתה, ואני הטפתי לכריתת שלום עם מדינה פלסטינית חדשה, שתקום בגדה וברצועה.

שוב נוצר בינינו איזון מזור.

פנים חיוורות כסיד

בבחירות לכנסת השביעית, ב-1969, הופיע תמיר בראש הרשימה העצמאית של „המרכז החופשי“, כשהוא חרוך ביטחון עצמי. הוא זכה בפירסומת אדירה, הוא רגל בדיעות לאומניות פופולא-ריות. בגין וחרות היו בתוך הממשלה. כמוצאי יום-הבחירות, בשעות-הלילה, ישבנו זה לצד זה באולפן הטלוויזיה החדשה, וציפינו לסיכום הקלפיות. היה שם גם חנוך סמית, ששיחק את מישחקיו הרגילים.

אורי אבנרי

יונה אישי

בתנועת-החרות היה קיים מחסור חמור בצעירים מוכשרים, בני-הארץ. היה ברור שאין זו אלא שאלה של זמן עד שתמיר יקבל לידיו את ההנהגה, כאשר הביולוגיה תוריד מן הבימה את הוותיקים.

הוא היה צריך רק לחכות בסבלנות במשך 10, 20 שנה, ולהסייג תפקי בינתיים במקום הרביעי, השלישי והשני. ודווקא לזה לא היה אולי אני אשם בכך, בעקיפין.

רגע של אובדן

כאשר פתח זקן חברי-הכנסת, רודר בן-גוריון, את הישיבה הראשונה של הכנסת השישית, בסוף 1965, היינו שנינו — תמיר ואני — בין הנבחרים החדשים.

אבל היה הבדל גדול בינינו: אני נכנסתי לכנסת כראש רשימה עצמאית, על סמך דיעותיי והשקפותיי, אותן שלחמתי למענן במשך כל השנים. ואילו אבנרי נכנס לכנסת כחובש הפסל האחרון שנקבע לנו מיכסות והגבלות, המשיכה לפני מנהיגיה. אין ספק שזה חרה לו מאוד. והרגשת התיסכול שלו גברה מדי יום.

כי הכנסת השישית הפכה למן הרגע הראשון — אותה ישיבת-פתחה — כמעט לזירת-מאבק פרטי שלי. בעזרת אמנון ויכרונני, היועץ הפרלמנטרי המבריק של סיעתי, הפכתי את הכנסת על ראשה. הפצצנו אותה בזימות פרלמנטריות. אחרי חודשיים נאלץ הרוב לשנות את תקנות-הכנסת, כדי לכלול את פעילותנו. אך גם אחרי שנקבעו לנו מיכסות והגבלות, המשיכה סיעתנו (סיעת העולם הזה — כוח חדש) לעשות בכנסת כבתוך שלה. נאמתי מדי יום, ולפעמים פעמיים-שלוש ביום, הגשתי יותר שאלות מאשר כל הסיעות ביחד בכנסת הקודמת.

פעם פגשתי את אליעזר שוסטק, אישי-חרות, בשרותים של הח"כים. תוך נטילת ידיים גילה לי שאמר בישיבת סיעתו כי „סיעת-היחיד של אבנרי עושה בכנסת יותר מאשר כל 18 חברי הכנסת של גח"ל“ (גח"ל היתה הסיעה המשותפת של חרות והליברלים).

כחבר זוטא בסיעה גדולה-ייחסית ניתן לתמיר לדבר רק לעיתים רחוקות. את מרבית היוזמות שעלו על דעתו לא יכול היה לפתח

תמיר ובגין (בהתחלת ועידת-הפיצוץ, 1966)

כאשר הספיר השבוע יו"ר הכנסת, שלמה הילל, את שמואל תמיר בישיבת הכנסת, הוא הביע תנחומים „לאשתו, לילדיו ולתנועתו“.

התנחומים לאשה ולילדים היו במקומם. אך לאיזו תנועה אפי שר היה להביע תנחומים?

ביום מותו לא היתה לשמואל תמיר תנועה. שום מיפלגה לא היתה מוכנה לקבל אותו. כל התנועות שהקים התפרקו. תנועת האם שלו, חרות, התאחדה כדי לסגור בפניו את האפשרות לחזור אליה. האיש שהחליף שמונה פעמים כתובת פוליטית נשאר בלי כתובת פוליטית.

היה זה סיום עצוב של הדרך, שעליה עלה תמיר כאשר הקים ב-1959 את „המישטר החדש“ (ראה כתבה בשבוע שעבר).

חזרה למימסד

כפי שסיפרתי בשבוע שעבר, כעסתי מאוד על הקמת תנועה זו. היתה בכך בגידה אישית. הרגשתי שתמיר התייחס אליי כאל לימון, שממנו סחט כל מה שניתן היה לסחוט, ואחרי-כך ניסה לזרוקו.

במשך קרוב ל-10 שנים, מאז היה תמיר עורך-דין צעיר, מתחיל ובלתי-ירדוע, העניק לו העולם הזה עזרה כבירה. מעולם לא עזרנו לקריירה של אדם כפי שעזרנו לתמיר. והנה בא תמיר, הפקיע את מרבית רעיונות העולם הזה, והקים מיפלגה בלעדינו, ולמעשה גדרנו.

אבל על כעס אישי קל להתגבר. היה קשה יותר להתגבר על התחושה הצורבת שהוא בגד בכל מה שעשינו ביחד במשך אותן 10 השנים: המילחמה הממושכת שהיתה מכוונת נגד „המישטר“. אף שקרא לתנועתו „המישטר החדש“ והתקשט ברעיונות הרדיקאליים של העולם הזה, היתה זאת תנועה מימסרית מאוד, שבראשה עמד כמה מוותיקי-הוותיקים של המישטר הישן, אני שים שבוודאי לא יכלו ולא התכוונו להביא לשינוי פני המדינה ברוח שרצינו בה.

לי היה ברור לגמרי כי תמיר — אולי בעזרת כמה יועצים רעים — החליט לפנות עורף לדרך המאבק והשינוי, ולהשתלב במישטר הקיים, כדי להגיע בתוכו אל יעדו: ראשות-הממשלה. כמילים אחרות: להשתמש באשראי ובהישגים שעברנו ביחד כמאבקים אלה, ולהמיר אותם כפרוטות השחוקות של פוליטיקה רגילה. אני בטוח אם תמיר עצמו היה מודע לזה, יתכן מאוד שלא. היה לו כישרון גדול להאמין במה שהיה נוח לו להאמין.

פעמים רבות, אחרי פגישותינו עם תמיר, הייתי מתווכח עם רחל, אשתי, על השאלה: האם תמיר מאמין במה שהוא מדרבן טעתי שזה לא יכול להיות. אדם כלי-כך אינטליגנטי פשוט אינו יכול להאמין בדברים הפשטניים שהשמיע. רחל, שהיטיבה להבין אותו ממני, טענה ששמותה מאמין לכל מילה „שמתי“ — ההבן רות הראשונה של שמואל תמיר — היה השם שבו קראנו לו בינינו לבין עצמנו.

אגב, ניהלתי ויכוח זה לאחר מכן פעמים רבות ליד השולחנות של מיון-הכנסת. החידה הזאת העסיקה גם את עמיתינו שם.

קצרה הדרך לחרות

תמיר הקים את „המישטר החדש“ כדי ללכת לבחירות לכנסת הרביעית. באותה השעה בחנו גם ידירי ואני (במיסגרת „הפעולה השמית“) את האפשרות ללכת לבחירות. נוצרה האפשרות העגרי מה ששתי רשימות חדשות, שרגלו למראית-עין בדברים כמעט זהים, יופיעו לפני הציבור.

הצעירים שהצטרפו לתמיר, רובם תניכי העולם הזה, התמרדרו. הם תבעו לברוק את האפשרות של הליכה משותפת — למורת רוחו הרבה של תמיר, שחשש פיתאום מפני תווית רדיקאלית. הם כפו עליו להסכים לפגישה. זו נערכה בביתו של בנימין גפנר, ותיקלח, ביר-אליהו. האווירה היתה קרירה, אי-רצונו של תמיר היה בולט, ולא יצא מזה דבר.

חישימהר התברר שתמיר פעל בקוצר-ראייה מדהים — דבר שעתידי היה לחזור על עצמו שוב ושוב. הצירוף של עסקנים ותיקים וצעירים רדיקאליים פשוט לא עלה יפה. שעהיו ליבוביץ לא התכוון ללכת לבחירות כלל, והתנגד לכך בתוקף. אליעזר ליבנה הוותיק סירב להעניק לתמיר את המקום הראשון ברשימה, וכך גם אברהם ויינשל. תמיר מצידו לא הסכים. כמובן, ללכת לבחירות ברשימה שלא הוא יעמוד בראשה. בסוף הוסכם שלא ללכת לבחירות כלל. בו כרגע איבד תמיר את העניין בתנועה, והיא התפרקה כלא-היתה.

גם אני החלטתי אז שלא ללכת לבחירות, ותחת זאת תמכתי ברשימתם העדתית של מורדי ואדי-סאליב, שכמעט עברו בעורר תנו את אחור-החסימה.

המשך הצדיק את חששותיי. ברגע שתמיר התיישב מן האפי שרות להגיע לכנסת בראש תנועה משלו, הסיק את המסקנה: לחזור לחרות, שאותה עזב בטריקת-דלת 10 שנים לפניכן, ושי עליה אמר, זה עתה: „אלוהים ירחם על המדינה אם חרות תגיע לשלטון“.

כרגיל, ניגש לרבר בצורה מחוכמת. תחילה הציג את מועמדותו ללישכת עורכי-הדין מטעם תנועת-החרות. ערכי-הבחירות של 1965 הצטרף לתנועת-החרות עצמה. מנחם בגין שמח על שיבתו של הבן האובד, הצבר המוכשר. כניעתו של תמיר, שיבתו לחרות כמי שחזר בתשובה, סגירתו הבולטת למנהיגותו של בגין — כל אלה התמייא למנהיג. הכל נסלח במחווה של נדיבות-לב פולנית. תמיר התקבל בשימחה ונבחר לכנסת.

אפשר היה להינבא שעתידו של תמיר מובטח. הוא השתמש בכישורו המופלא להתחבב על אנשים, וכיוון את מלוא הורם המרוכז של קיסמו לעבר בגין. הוא קיבל את פניו בנמלה-התעופה, נשא את מיוזדותיו, דיבר עליו בהערצה.